

ÁT-NÉZŐ

HITVALLÁS HELYETT

(SZENTMÁRTONI JÁNOS VERSE ELÉ)

Mielőtt még a szöveggel megismerkedtem volna, többször is elolvastam egymás után a címet: *Ars poetica helyett*. Igazából megzavart kissé a címbe emelt kiegészítő kifejezés, a *helyett* szó. Hiszen azt nagyjából tudja – vagy legalábbis elképzei – az olvasó, miért írnak a költők olykor-olykor ars poeticákat. Talán ez az egyetlen verstípus, amelynél alkalmazható még a mindnyájunk számára ismerős, iskolában tanult kérdés: mit akart a költő? Bár ezt a kérdést én magam nem szeretem, hiszen honnan tudhatnánk, mit akar egy költő, amikor még ő sem biztos benne teljes mértékben. Az irodalom nem egy minden részletében pontosan megtervezett mechanizmus: a véletlenszerűségnek legalább olyan nagy szerep jut benne, mint az előre eltervezettségnek. De még ha sikerülne is rájönni arra (vagy inkább rekonstruálni), mit akart a költő, akkor sem biztos, hogy érünk valamit ezzel a háttér-tudással a mű értelmezése során. Ugyanakkor az ars poetica – melynek már magyar megnevezése is beszédes: művészi hitvallás – aligha képzelhető el a költő és a vers, e kettő viszonyának boncolgatása nélkül. Hiszen felvetődhet a kérdés: miért írna valaki ars poeticát anélkül, hogy fontosnak tartaná közölni és tisztázni, ő, mint a vers szerzője, azaz a költő, mit gondol magáról a versről, illetve a versírásról?

De mihez kezdhetünk akkor, ha a költő ars poetica helyett ír egy olyan szöveget, amely ördögien hasonlít a művészi hitvallásokra ugyan, de a hangsúly ezúttal egyértelműen a *helyettre* esik? Ebből adódik a sejtés, hogy valami szokatlannal, valamilyen más típusú szöveggel helyettesíti, cseréli le a költői hitvallást, mert mást szeretne ezzel érzékeltetni. Ahelyett tehát, hogy összefoglalná a szerző saját gondolatait a versről vagy pedig egyfajta útmutatást adna a költői életmű megközelítéséhez, ezúttal inkább leírást kapunk.

A versből egy folyamat rajzolódik ki. Először is megvizsgálja a költő, majd pedig próbára teszi a szavak teherbíró képességét: vajon mennyit bírnak el a kötött formába illesztett, a mindennapi alkalmazásból – a kötetlen beszédből – kiemelt egységek egymás mellé helyezve? Majd e vizsgálat következtében megy végbe egy lényeges aktus, mégpedig az azonosulás: „Vizsgáltam felülről, míg testévé lettem”. Mert minden, ami előtte létezett

– a szövegben pontosan meg is van nevezve, mire gondol: az élmény, az anyag, valamint maga az élet – a szavak vizsgálata és egymás mellé helyezése során szép lassan átlényegül valami mássá: nem kétséges, ez már a szépirodalmi műalkotás terepe. Költői hitvallás helyett tehát leírást kapunk arról, hogy ez a lassú folyamat, a művé alakulás, hogyan is megy végbe: az „üres formától” az „élmény, anyag, élet” metamorfózisán át a versépítkezésig („mert felépülök egyszer: ágakból fészek”).

Ebből a szövegből is látszik, hogy Szentmártoni János komolyan veszi önmagát, saját szerepét és a költészetet. Ezt azért fontos kiemelni, mert az értékbizonytalanság, az ironia és cinizmus korában nem könnyű megtalálni azt a hangvételt, amely ezt a komolyan vevést hitelesíti. A keresés folyamata viszont már egyértelműen látszik ebből a versből is.

Csordás László

